บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จิตรกรรมไทย เป็นศิลปะที่แสดงความงามจากเรื่องราว รูปทรง สี ปริมาตร และจัดองค์ประกอบ เป็นภาพที่สะท้อนชีวิตจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ มีคุณค่าทางศิลปะและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เกี่ยวกับ ศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมการแต่งกาย ตลอดจนการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ ของแต่ละยุคสมัย (สมชาติ มณีโชติ. 2529 : 1) ซึ่งส่วนใหญ่ช่างเขียนมักนิยมเขียนไว้ตามผนังอาคารทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ ในคูหาขององค์ปรางค์ รวมทั้งอาคารต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา จึงมีการเรียกจิตรกรรมเหล่านั้นว่า "จิตรกรรมฝาผนัง" (Mural Painting) จิตรกรรมฝาผนังจึงมีขนาดใหญ่และอยู่ทนทานกับอาคารทางสถาปัตยกรรม ซึ่งถือเป็นข้อมูลหรือหลักฐานชั้นต้นอีกประเภทหนึ่งที่ใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวของอดีตได้

แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีหลักฐานที่ระบุถึงจุดประสงค์ของการสร้าง จิตรกรรมฝาผนังไทยไว้ว่า คือการสร้างเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นผลงานของความศรัทธาอันสูงสุด วัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรหาแต่สิ่งที่ดีที่สุดที่จะหาได้ และมีวิธีการสร้างด้วยความพิถีพิถันอย่างยิ่ง (กรมศิลปากร. 2529 : 7) การกระทำเช่นนี้เป็นกุศลอย่างหนึ่ง ดังนั้นภาพเขียนจึงดูละมุนละไมเต็มไปด้วยชีวิตชีวา ทำให้ภาพจิตรกรรมเหล่านี้มีความงดงามยิ่งนัก (ชมพูนุท พงษ์ประยูร. 2512 : 5)

นอกจากนี้ยังมีภาพเกี่ยวกับปริศนาธรรม ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อเป็นกลอุบายในการสั่งสอนพระธรรมคำสอน จิตรกรรมไทยที่เขียนเป็นภาพปริศนาธรรมจะพบน้อยมาก เช่น จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์บางโอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนิเวศวิหาร และจิตรกรรมฝาผนังวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับสุภาษิตและคติสอนใจซึ่งช่างจะเขียนสอดแทรกไว้ในเรื่องราวพุทธศาสนาบ้าง แต่ที่จะเขียนขึ้นเป็นการเฉพาะนั้นพบน้อยมาก เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดม่วง อำเภอบางปะหัน จังหวัดอยุธยา เป็นต้น (สน สีมาตรัง. 2522 : 16,17) ภาพเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ปรากฏพบเป็นภาพพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี ในหอพระราชกรมานุสร นอกจากนี้

ยังมีภาพพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระที่นั่งทรงผนวช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (ส. พลายน้อย นามแฝง 2527 : 36) ภาพเกี่ยวกับวรรณคดี เช่น ภาพรามเกียรติ์ สมุทรโฆษ สังข์ศิลปชัย อิเหนา มโนราห์ และนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ช่างก็นิยมนำมาเขียนขึ้นด้วย (กรมศิลปากร. 2529 : 9)

จากข้อมูลที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ ทำให้เห็นประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน ที่ควรแก่การสนใจศึกษา แต่เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพปัจจุบันจะพบว่ามีสาเหตุหลายประการที่มีผลต่อการสูญสลายของภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย ดังที่ สวัสดิ์ ตันติสุข (2518-2519 : 105-106) ได้ให้ความเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ศิลปกรรมถูกทำลาย คือการขาดความรู้ในคุณค่าของศิลปกรรมไทย การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ขาดการดูแลเอาใจใส่ของผู้ดูแล และผู้เกี่ยวข้อง ภัยจากธรรมชาติ อากาศร้อนชื้นหรือสภาพสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงทำลายคุณค่าของสถาปัตยกรรมไทย การอนุรักษ์ที่ผิดหลักวิชาการ ขาดกำลังคน กำลังเงินในการอนุรักษ์ ตลอดจนผลประโยชน์ทางการค้าที่เข้ามามีบทบาททำลายคุณค่าของศิลปกรรมไทย

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ อีกมากมาย ดังเช่นน้ำฝนรั่วจากหลังคาพระอุโบสถ น้ำจากพื้นดินซึมขึ้นมา ฝุ่นละออง ก๊าซพิษ เชื้อรา ตะไคร่ แรงสะเทือน ฯลฯ ซึ่งมีผลต่อจิตรกรรมฝาผนังไทยทั้งสิ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า "จิตรกรรมฝาผนังไทยนั้น เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่ายิ่งต่อมนุษย์ชาติ ในปัจจุบันซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ใช้ความพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษา และคุ้มครองป้องกันจิตรกรรมเหล่านั้นอย่างสุดความสามารถ แม้บางประเทศจะมีจิตรกรรมเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยก็จะได้รับการอนุรักษ์ให้คงสภาพไว้อย่างดีที่สุด" (กรมศิลปากร. 2529 : 9,10) และ น. ณ ปากน้ำ (นามแฝง 2530 : 6) ได้แสดงทรรศนะที่สอดคล้องว่า วัดที่มีภาพเขียนอยู่ค่อนข้างจะมีความสำคัญและพระภิกษุที่ครอบครองวัดในสมัยนี้เป็นคนรุ่นใหม่ มักไม่เห็นความสำคัญของศิลปะโบราณ เช่น รื้อโบสถ์และสร้างขึ้นใหม่ บางครั้งเอาน้ำปูนขาวไปทาทับภาพเขียนเก่าแก่ เช่น จิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดช้างคำ จังหวัดน่าน ได้ทำให้สูญเสียศิลปกรรมของชาติไปมากมาย กว่าจะรู้ก็สายเสียแล้ว

จากแนวคิดทฤษฎี และเหตุผลเกี่ยวกับวิวัฒนาการ วัตถุประสงค์ และประโยชน์ของจิตรกรรมฝาผนังไทยนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยโบราณ มีคุณค่าในด้านต่าง ๆ และในปัจจุบันมีผู้ให้ความสนใจศึกษามากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากผลงานการวิจัย และการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังไทย ดังเช่น สน สีมาตรัง (2521 : 38-53) ได้วิเคราะห์สีในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย เขตจังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังวัดบวกครกหลวง อ.เมือง

จิตรกรรมฝาผนัง วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม และจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยการจำแนกสีที่ใช้ในจิตรกรรมฝาผนังไทยออกเป็น 4 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับมีแท้ (Pure Colour) ระดับสีนวล (Tint) ระดับสีหม่น (Tone) และระดับสีคล้ำ (Shade) ผลการวิเคราะห์พบว่า จิตรกรรมฝาผนังไทยทั้ง 3 แห่งใช้สีขาว สีเทา และสีดำเป็นตัวผสมกับสีแท้ทุกสี เพื่อต้องการลดสีแท้ลง แต่ศิลปินไม่รู้วิธีลดความจัดจ้าด้วยสีตรงข้าม จิตรกรรมฝาผนังวัดบวกครก จำแนกกลุ่มสีได้ 6 กลุ่ม การใช้สีจะเป็นสีแท้เกือบทั้งหมดผนัง การลดค่าของสีแท้ด้วยการนำสีขาว สีเทา และสีดำผสมน้อยมาก สีที่ครอบงำสีอื่นทั้งหมดเป็นสีแดงอมส้ม การใช้ฝีแปรงแสดงฉากธรรมชาติได้อย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ การกำหนดขอบเขตการดำเนินเรื่องด้วยสีพื้นหลังของกลุ่มภาพบุคคล ภาพเหตุการณ์ตอนหนึ่ง ๆ จะใช้สีพื้นหลังสีหนึ่ง การใช้ทองคำเปลวเน้นจุดสนใจน้อยมาก แต่กลับใช้สีดำระบายเป็นกรอบรูปคล้ายภูเขาแทน จิตรกรรมฝาผนังวัดป่าแดด จำแนกกลุ่มสีได้ 8 กลุ่ม การใช้สีเป็นแบบสีนวลและสีหม่น ใช้สีแท้และสีคล้ำเพียงเล็กน้อย สีที่ครอบงำสีอื่นทั้งหมดคือ สีครามนวล แสดงขอบเขตของเรื่องด้วยกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มก้อน การเน้นจุดสนใจทำนองเดียวกับวัดบวกครก แต่มีรายละเอียดในเรื่องสีต่างกันจิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์จำแนกกลุ่มสีได้ 8 กลุ่ม มีระดับค่าสีเป็นสีแท้และสีคล้ำเกือบทั้งหมดสีที่ครอบงำสีอื่นทั้งหมดคือสีเขียว แสดงขอบเขตเรื่องราวด้วยน้ำหนักอ่อนแก่ของสีต่างกันมาอยู่ใกล้เคียงกันเกิดเป็นเส้นแนว เน้นจุดสนใจด้วยทองคำเปลว และใช้ต้นไม้ที่ขึ้นหนาแน่นสีเขียวสดและสีคล้ำเป็นพื้นหลังทำให้ทองคำเปลวดูประกายสดใสเป็นต้น

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (2495 : 33) ได้กล่าวถึงผู้ที่สนใจศิลปะไทยย่อมห่วงใยภาพจิตรกรรมโบราณที่เหลืออยู่ไม่มากนี้ว่าจะใช้วิธีการใดที่จะรักษาให้คงสภาพอยู่ได้นานที่สุด เพราะปัจจุบันปัญหาเรื่องผนังชื้นทำให้สีของจิตรกรรมฝาผนังไทยจางลง บู่นฉาบพองอูด แตกร้าว และน้ำผ่นไหลทำให้ภาพเสียหาย ธนิต อยู่โพธิ์ (2502 : 5) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า เอลิเซเบธ ไลออนส์ (Elizabeth Lyons) นักวิชาการท่านหนึ่งที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังไทยได้มีความห่วงใยถึงจิตรกรรมฝาผนังไทยงาม ๆ แสดงความคิดอันสูงส่ง เป็นศิลปวัฒนธรรมของชาตินั้น นับวันจะสูญไปด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น หลังคารั่ว น้ำผ่นไหล การปฏิสังขรณ์พระอุโบสถก็จะนำน้ำปูนมาทาทับภาพจิตรกรรม หรือรื้อเพื่อสร้างพระอุโบสถใหม่ เป็นต้น

จากข้อมูลที่กล่าวถึงความสำคัญ และคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทยนั้นทำให้นักวิชาการได้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อหาวิธีการอนุรักษ์ดังที่ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2522 : 17-18) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ในรอบ 25 ปีที่ผ่านมา การศึกษาค้นคว้าทางด้านจิตรกรรมฝาผนังไทยเป็นไปอย่างช้ามาก ผลงานที่แสดงให้เห็นว่าก้าวหน้าขึ้นมาก็มีเพียงผลงานที่ศึกษาของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี, เอลิเซเบธ ไลออนส์ (Elizabeth Lyons), น. ณ ปากน้ำ ศาสตราจารย์ฌอง บัวเซลิเยร์ (Jean Boisselier) และสน สีมาตรัง เป็นต้น

ธนิต อยู่โพธิ์ (2502 :3-5) ได้กล่าวถึงการสำรวจตรวจค้นจิตรกรรมฝาผนังไทย ว่าได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยท่านศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี เป็นผู้วินิจฉัยทางหลักวิชาและฝีมือช่าง ด้วยการถ่ายภาพ คัดลอก และเผยแพร่บทความเรื่อง "Appreciztion of our Murals" ไว้เป็นแนวทางในการศึกษา และอาภรณ์ ณ สงขลา (2525 : 32) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การสำรวจตรวจค้นจิตรกรรมฝาผนังในประเทศไทย ได้พบว่ามีมากกว่า 400 แห่ง ในแต่ละแห่งมีคุณค่าและความสำคัญต่าง ๆ กัน ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก ปัจจุบันสภาพของจิตรกรรมชำรุดอยู่ในขั้นสูงมาก จนบางแห่งก็สูญสลายไปหมด ส่วนที่เหลือก็ชำรุดนับเป็นร้อย ๆ แห่ง

วรรณิภา ณ สงขลา (2524 : 22) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าในปัจจุบันได้มีหน่วยงานหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังไทย มีหน้าที่ซ่อมสงวนรักษาผลงานจิตรกรรม ให้อยู่ในสภาพปกติ และหน่วยงานนี้ตั้งขึ้นในกรมศิลปากร เมื่อปีพุทธศักราช 2519 อธิบดีกรมศิลปากร (2529 : 3) ได้อธิบายไว้ในคำนำหนังสือโครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเร่งด่วนตอนหนึ่งว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของชาติสืบทอดกันมาตามยุคสมัยต่าง ๆ รัฐบาลได้มอบหมายภาระหน้าที่ในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้กรมศิลปากรอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของคนรุ่นต่อไปตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา การบำรุงรักษาและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมได้กำหนดไว้เป็นกิจกรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และปฏิบัติสืบต่อกันมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 และจะสืบต่อไปในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ระยะ พ.ศ. 2530-2534

ดังนั้น จิตรกรรมฝาผนังไทยจึงเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่งของคนไทยที่ควรแก่การศึกษาทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ ดังที่ เชื้อ สาริมาน (2515 : 2) ได้กล่าวว่า ผลงานจิตรกรรมฝาผนังไทยมีคุณประโยชน์หลายประการทั้งทางด้านหลักวิชาการ แบบอย่างฝีมือช่าง และเป็นหลักฐานอันสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่ถ่ายทอดสภาพชีวิตสังคมความเป็นจริงในสมัยนั้น ดังนั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนังไทยจึงเปรียบเสมือนเอกสารที่จารึกเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ จารีตประเพณี ลัทธิศาสนา อันสืบเนื่องมาแต่โบราณ ชมพูนุท พงษ์ประยูร (2515 : 1) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจศึกษาเรื่องจิตรกรรมฝาผนังไทยได้เขียนหนังสือเรื่อง "จิตรกรรมและภาพลายเส้นในประเทศไทย" ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยนอกจากจะมีคุณค่าในทางศิลปะแล้ว ยังเป็นหลักฐานจารึกสำคัญที่มีเรื่องราวสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ลัทธิศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณได้เป็นอย่างดี

และจากเหตุผลที่เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบถึงวิวัฒนาการ วัตถุประสงค์ ประโยชน์และคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติที่สืบต่อกันได้นั้น และถ้าจะพิจารณาถึงทางด้านการศึกษาของไทยในแผนการศึกษาแห่งชาติ ดังที่ถวัลย์ สนธิอนุเคราะห์ และอำไพ รัตนอารีกุล (ม.ป.ป.:2) ได้รวบรวมและเรียบเรียงดังปรากฏในหมวดที่ 1 ข้อที่ 9 ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายว่า "ให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ"

แผนการศึกษาแห่งชาติหมวดที่ 6 ข้อที่ 50 ได้กล่าวถึง "หน้าที่ของรัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริม และก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์" (ถวัลย์ สนธิอนุเคราะห์ และอำไพ รัตนอารีกุล. ม.ป.ป. : 12)

องค์ประกอบอีกส่วนหนึ่งที่รัฐได้เสริมสร้างความสำนึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และได้ปรากฏในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับต่าง ๆ ดังนี้คือ

จุดประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา ประถมศึกษาปีพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ข้อที่ 3 "ให้มีจิตสำนึกในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม" และในข้อที่ 5 "ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่า รสนิยมที่ดี" (กระทรวงศึกษาธิการ 2526 : 183) จุดประสงค์หลักสูตรศิลปศึกษาตอนต้นปีพุทธศักราช 2521 ข้อที่ 6 การสอนมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 124) จุดประสงค์หลักสูตรศิลปศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มศิลปกรรมปีพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ข้อที่ 2 "เพื่อให้รู้คุณค่าของศิลปะ อันจะทำให้เกิดความนิยมชมชื่นในศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ของไทย" (กระทรวงศึกษาธิการ 2524 : 227)

จากข้อมูลดังกล่าวเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่รัฐพึงจัดให้กับเยาวชนของชาติ ปัจจุบันการให้ความสำคัญในวิชาศิลปะประจำชาติ และปรากฏอยู่ในหลักสูตรระดับอุดมศึกษาดังนี้คือ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (วิทยาเขตเพาะช่าง) ได้เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง แผนกวิชาประติมากรรม และแผนกวิชาหัตถศิลป์ (กระทรวงศึกษาธิการ 2530 : 33)

มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ ได้เปิดหลักสูตรภาควิชาศิลปะไทยรวมอยู่ในหลักสูตร จิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ ซึ่งตามหลักสูตรในระยะ 3 ปีแรก จะศึกษารวมกันในสาขาวิชา และเริ่มแยกศึกษาเป็นสาขาวิชาเฉพาะในปีที่ 4

และปีที่ 5 ซึ่งประกอบด้วย 4 ภาควิชา คือ ภาควิชาจิตรกรรม ภาควิชาประติมากรรม ภาควิชาภาพพิมพ์ และภาควิชาศิลปะไทย

จากข้อมูลที่รัฐพึงเห็นความสำคัญในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และจัดให้มีวิชาที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมสอนในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนั้น มีข้อที่น่าสังเกตดังที่พิทยา สายหู (2525 : 30) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า หลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนจะไม่คำนึงถึงศิลปะไทยในอดีต ตัวอย่างเช่น การสอนลายไทย ครูจะสอนด้วยวิธีเขียนลายไทย แต่จะไม่สอนให้เห็นความงามของลาย และสอนให้เกิดความรู้ว่า ลายสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยานั้นเขียนอย่างไร เป็นต้น สงวน รอดบุญ (2524 : 14-16) ได้กล่าวเสริมว่า สิ่งที่น่าเป็นห่วงในการวางพื้นฐานศิลปวัฒนธรรมไทยในโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยบางแห่งจะมีเฉพาะในหลักสูตร แต่ในทางปฏิบัติกลับตรงกันข้าม มุ่งเฉพาะศึกษาศิลปะสากลและไม่พยายามส่งเสริมศิลปกรรมไทย ตลอดจนครู อาจารย์ก็ขาดความรู้ ไม่สนใจเรื่องศิลปวัฒนธรรมและมองข้ามศิลปะไทยไป ปัญหาอันหนึ่งที่ครูมักจะมุ่งเน้นสอนที่ไกลตัว และขาดความรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัว จึงเป็นเหตุให้วิชาการทางด้านนี้เฉื่อยชาลงและถ้าจะเปรียบอัตราส่วนการศึกษาระหว่างศิลปะไทยกับศิลปะสากลแล้ว จะพบว่าที่ระดับที่แตกต่างกัน ศิลปะสากลจะมีการศึกษาที่ค่อนข้างกว้างขวาง เอกสาร หนังสือ ตำราก็มีมาก ส่วนการศึกษาศิลปะไทยจะอยู่ในวงแคบ เอกสาร หนังสือ ตำรา ก็ขาดแคลน จึงเป็นผลให้การศึกษาทางด้านนี้ยังอยู่สภาพล้าหลังและขาดความสนใจโดยทั่วไป

จากข้อมูลและเหตุผลที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความห่วงใยในคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทยในอดีต อันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ที่นับวันจะสูญสลายไปตามกาลเวลา และเพื่อต้องการให้เยาวชนเกิดความรู้สำนึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในส่วนนี้ และการที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผ่านการเรียนวิชาศิลปะไทย 1 (ศ 0119) หรือ ศิลปะไทย 2 (ศ 0120) มาแล้ว เพราะเนื่องจากวิชาดังกล่าวเป็นวิชาเลือกเสรีในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพที่มีเนื้อหาการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ และมีประสบการณ์ตรงต่อศิลปะไทยเป็นอย่างมาก ดังรายละเอียดในคำอธิบายรายวิชาดังนี้คือ

"ศ 0119 ศิลปะไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียน
ศ 0120 ศิลปะไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียน

คำอธิบายรายวิชา ศึกษาศิลปะและการช่างไทยด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมในเรื่อง ความสวยงามรูปแบบ วัสดุที่ใช้ และความเป็นมา ฝึกปฏิบัติออกแบบ สร้างสรรค์งานศิลปกรรมไทยจากวัสดุท้องถิ่น เพื่อให้มีความเข้าใจ เห็นคุณค่า สามารถสร้างสรรค์ศิลปกรรมไทย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ (หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 2533 : 95)

ในด้านคำจำกัดความเกี่ยวกับการรับรู้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาคำจำกัดความตามนักวิชาการหลายท่าน สรุปไว้ดังนี้

การรับรู้หมายถึง การสัมผัสที่มีความหมาย (Sensation) ในการแปลหรือตีความแห่งการสัมผัสที่ได้รับออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมายหรือรู้จัก เข้าใจ ซึ่งในการแปลหรือตีความนี้จำเป็นที่อินทรีย์จะต้องใช้ประสบการณ์เดิม และถ้าขาดประสบการณ์เดิมก็จะเป็นการสัมผัสกับสิ่งเร้าเท่านั้น (จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ. 2516 : 2-3) และการรับรู้หมายถึงขบวนการที่คนเรามีประสบการณ์กับวัตถุ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยอวัยวะสัมผัสที่เรามีอยู่ได้แก่ ตา หู ปาก จมูก ผิวหนัง เป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรู้ (สุชา จันทร์เอม. 2517 : 110) รวมทั้งคำจำกัดความ การรับรู้ของโรสินสกี้ เฮล์ม และเทอเนอร์ได้ให้ความหมายของการรับรู้ไว้ดังนี้การรับรู้เป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคลในการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการภายในของแต่ละบุคคล ที่ทำให้บุคคลรับรู้สิ่งต่าง ๆ ภายในโลกการรับรู้จะเกี่ยวข้องกับการได้มาและการใช้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ฉะนั้นการรับรู้จึงเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (Rosinski 1977 : 2) หรือการรับรู้เป็นแรงผลักดันอันสำคัญตามธรรมชาติที่ถือว่าเป็นกระบวนการทางจิตใจ ที่ต้องการใช้ความสามารถในการเลือกค้นหา และการแปลความหมายของข้อมูลจากวิ่งแวดล้อมได้ตรงประเด็น (Helms and Turner 1981 : 231)

ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าผลงานจิตรกรรมฝาผนังไทยนั้นมีความสำคัญ และมีคุณค่าหลายประการที่ควรดำรงรักษาไว้เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาและสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชาติที่ควรหวงแหนไว้ และถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรม ขนบประเพณีและสิ่งที่แฝงเร้นในผลงานจิตรกรรมฝาผนังไทยบ้างแล้วก็ตาม แต่สำหรับงานวิจัยทางด้านการศึกษาอันเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการรับรู้คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังของไทยนั้น ยังไม่ค่อยปรากฏ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยศึกษาวิจัยผลงานทางด้านนี้ เพื่อต้องการทราบความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับคุณค่าจิตรกรรมฝาผนังไทยในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 เพื่อจะได้เป็นแนวทางนำไปสู่การปลูกฝัง ความคิด ทัศนคติ และแนวการสอนวิชาศิลปะไทย ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในส่วนนี้ให้ดำรงคงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย ทางด้านเรื่องราว หลักวิชาในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย รูปแบบ เส้น สี วัฒนธรรม ขนบประเพณี ในงานจิตรกรรมฝาผนังไทยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 เกี่ยวกับคุณค่าจิตรกรรมฝาผนังไทยทางด้านเรื่องราว หลักวิชาในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย รูปแบบ เส้น สี วัฒนธรรม ขนบประเพณีในงานจิตรกรรมไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย ด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ
   1.1 เรื่องราวที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังไทย
   1.2 หลักวิชาการในการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย
   1.3 รูปแบบ เส้น สี ในงานศิลปกรรมไทย
   1.4 วัฒนธรรม ขนบประเพณีที่แฝงในภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย

2. กลุ่มประชากรที่ศึกษาคือ นักเรียนทั้งหมดที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 จำนวน 615 คน ที่ผ่านมาการศึกษาวิชาเลือกเสรี ศ 0119 (ศิลปะไทย 1) หรือ ศ 0120 (ศิลปะไทย 2) มาแล้วจากกลุ่มสถานศึกษาเขตการศึกษา 7 คือ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ถือว่าเป็นแบบสอบถามที่มีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ เพราะได้ผ่านการตรวจสอบแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญ และได้นำไปทดลองใช้กับนักศึกษาซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวน 20 คน แล้วมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (- coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) (อ้างถึงในประคองกรรณสูตร 2528 : 43)

2. ถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามตอบด้วยความจริงใจ โดยผู้วิจัยเป็นผู้นำแบบสอบถามไปให้นักเรียนตอบด้วยตนเอง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ หรือความรู้สึกเฉพาะตัวของนักเรียนที่แสดงออกต่อแบบสอบถามซึ่งไม่เป็นการผิดหรือถูก แต่เป็นไปในทางเห็นด้วย ไม่แน่ใจ หรือไม่เห็นด้วย

2. คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ เป็นของหายาก มีราคาและเป็นสิ่งที่มีบุคคลทั่วไปให้การชื่นชมยกย่อง

3. จิตรกรรมฝาผนังไทย หมายถึง รูปภาพเขียนระบายสีเป็นงานทัศนศิลป์ โดยแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ขนบประเพณี ฯลฯ และปรากฏเป็นภาพบนผนังโบสถ์ วิหาร พระสถูป หรือพระปรางค์

4. การรับรู้ หมายถึง การสัมผัสที่มีความหมาย การรับรู้เป็นการแปล หรือตีความแห่งการสัมผัสที่ได้รับออกเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีความหมาย (จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ 2516 : 2) โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัสที่เรามีอยู่ได้แก่ ตา หู ปาก จมูก ผิวหนัง เป็นเครื่องมือสำคัญในการรับรู้ (สุชา จันทร์เอม. 2517 : 110)

5. นักเรียน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังไทย ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 ในด้านพื้นฐาน ความเข้าใจ การรู้คุณค่าและสุนทรียภาพ อันจะนำไปสู่การส่งเสริมทั้งทางด้านทฤษฎี ตลอดจนการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม

2. ผลของการศึกษาค้นคว้าจิตรกรรมฝาผนังไทยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สอน และผู้ศึกษาวิชาศิลปะไทย ทั้งยังทำให้นักเรียน ครู อาจารย์ ตลอดผู้สนใจจากการศึกษาศิลปะไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังไทย อันจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้สอนเป็นแนวทางปรับปรุงหลักสูตร แผนการสอน เนื้อหาวิชาศิลปะไทยต่อไป

3. เป็นข้อมูลจิตรกรรมฝาผนังไทย

<u>หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้</u>

1. กระทรวงศึกษาธการ
   1.1 กรมการฝึกหัดครู
   1.2 กรมการศึกษานอกโรงเรียน
   1.3 กรมการศาสนา
   1.4 กรมการสามัญศึกษา
   1.5 กรมอาชีวศึกษา
2. ทบวงมหาวิทยาลัย
   2.1 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนวิชาโทศิลปกรรม และวิชาเอกศิลปกรรม
   2.2 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสาขามนุษยศาสตร์ สาขาไทยคดีศึกษา